

Jan XXIII

(ur. 25 listopada 1881, zm. 3 czerwca 1963;
pontyfikat 1958-1963)

1. Charakterystyka:

Jan XXIII (właśc. Angelo Giuseppe Roncalli), Włoch, zwołał II Sobór Watykański; działał na rzecz pojednania pomiędzy Kościołami Wschodu i Zachodu (powołał Sekretariat ds. Popierania Jedności Chrześcijan). Za czasów jego pontyfikatu Kościół katolicki został wprowadzony na drogę *aggiornamento* – odnowy życia kościelnego przez dostosowanie się do bieżącej problematyki. Jednym z zadań pontyfikatu Jana XXIII było otwarcie Kościoła na świat, co widać w tematyce encyklik: w *Mater et magistra* poruszył problemy Trzeciego Świata, wskazując na konieczność realizacji sprawiedliwości i równości nie tylko w obrębie społeczeństw, ale także między państwami; w *Pacem in terris* uznał konwencje praw człowieka ONZ. Jan XXIII zrezygnował z dawnej wyniosłości, a określenie „Sługa Sług Bożych” uczynił swoim programem.

2. Idee:

a) zasada pomocniczości

„Jak w poszczególnych państwach stosunki między władzą publiczną i obywatelami, rodzinami oraz zrzeszeniami trzeba regulować i kierować według zasady pomocniczości, tak i stosunki między powszechną władzą publiczną a władzami publicznymi poszczególnych państw należy oprzeć na tej samej zasadzie. Właściwym bowiem zadaniem tej powszechnej władzy jest rozpatrywanie i rozstrzyganie spraw, mających powiązanie z powszechnym dobrem wspólnym w dziedzinie gospodarczej, społecznej i politycznej oraz w rozwoju nauki. Sprawy te posiadają wielkie znaczenie, mają bardzo szeroki zasięg i są szczególnie palące;

dlatego nasuwają zbyt wiele trudności, aby mogły je pomyślnie rozwiązać rządy poszczególnych państw.

Zadaniem tej władzy powszechnej nie jest korygowanie czy kontrolowanie działań z zakresu kompetencji władz publicznych poszczególnych państw. Ma ona natomiast starać się o wytworzenie na całym świecie takich warunków, w których nie tylko władza publiczna każdego państwa, lecz również poszczególni ludzie oraz zrzeszenia będą mogły bezpiecznie wykonywać swe zadania, wypełniać obowiązki i domagać się poszanowania dla swych praw”.

(Jan XXIII, *Pacem in terris*, 140-141)

b) władza i porządek moralny

„Z samego porządku moralnego wynika również, że dla społeczności państwowej niezbędna jest władza sprawująca w niej rządy. Władza zaś nie może się przeciwko temu porządkowi obrócić, gdyż wkrótce upadłaby sama jako pozbawiona swej podstawy. Tak mówi o tym sam Bóg: «Słuchajcie więc, królowie, i rozumieście, nauczcie się sędziowie ziemskich rubieży! Nakłońcie ucha, wy, co nad wieloma panujecie i chlubicie się mnogością narodów, bo od Pana otrzymaliście władzę, od Najwyższego panowanie; On zbada uczynki wasze i zamysły wasze rozsądzi»”.

(Jan XXIII, *Pacem in Terris*, 53)

c) prawa człowieka

„Przechodząc do omówienia praw człowieka, zauważamy, że ma on prawo do życia, do nienaruszalności ciała, do posiadania środków potrzebnych do zapewnienia sobie odpowiedniego poziomu życia, do których należy zaliczyć przede wszystkim żywność, odzież, mieszkanie, wypoczynek, opiekę zdrowotną oraz niezbędne świadczenia ze strony władz na rzecz jednostek. Z tego wynika, że człowiekowi przysługuje również prawo zabezpieczenia społecznego w wypadku choroby, niezdolności do pracy, owdowienia, starości, bezrobocia oraz niezawinionego pozbawienia środków niezbędnych do życia”.

(Jan XXIII, *Pacem in Terris*, 11)

3. Interpretacje:

a) pokój

Zasadnicza teza encykliki *Pacem in terris* sformułowana została już na samym wstępie, zawiera się mianowicie w początkowym stwierdzeniu, iż warunkiem i korelatem pokoju jest ład zarówno w wymiarze światowym, jak i ogólnoludzkim: „Konstrukcja tego ładu między ludźmi opiera się na założeniu, że istnieje Boży plan

rządzenia i kierowania światem i realizacja tego planu jest właśnie warunkiem pokoju. Autor encykliki podkreśla na wielu miejscach doskonałą jedność, zwartość i harmonię tego planu. Wszystkie prawa kierujące światem martwym, żywym i rozumnym stanowią elementy tego samego planu i postępowanie zgodne z tymi prawami, dostosowanie się do nich, jest nie tylko nakazem Boga, lecz wynika także z istoty rzeczy i przynosi największe korzyści człowiekowi. Domaga się tego także harmonia świata”¹.

b) godność człowieka

Ks. Józef Majka wskazuje na fakt, iż *Pacem in terris* stanowi kontynuację dotychczasowej nauki Kościoła: „zwłaszcza nauki poprzedników Jana XXIII. Nie tylko nauka o ustanowionym przez Boga porządku świata i o realizacji planów Bożych w świecie, lecz także nauka o prawie naturalnym oraz naturalnej i nadprzyrodzonej godności człowieka stanowi istotną treść nauczania wielkich Papieży Społeczników, począwszy zwłaszcza od Leona XIII. [...] Papieże ciągle wracają także do nauki o godności człowieka. Wykłada ją Leon XIII w encyklice *In plurimis*, Pius XI w encyklikach *Mit brennender Sorge* i *Divini Redemptoris* oraz na wielu miejscach Pius XII. R. Kothen przytacza w jednej ze swych książek całą listę praw osoby, których sformułowania odnalazł w dokumentach Stolicy Apostolskiej”².

Pojęcia kluczowe:

- władza a zasada pomocniczości,
- władza a porządek moralny,
- cele i zakres władzy,
- warunki pokoju,
- zakres nauki społecznej Kościoła.

Anna Citkowska-Kimla

¹ J. Majka, *Komentarz do encykliki Jana XXIII „Pacem in terris”*, [w:] Jan XXIII, *Pacem in terris*, Wrocław 1997, s. 77-87.

² *Ibidem*.